

---

voorgangers: de uit het Réveil stammende jeugdorganisatie Excelsior en de in 1909 opgerichte interconfessionele Amsterdamsche Jonge Mannen Vereniging (AMJV). Niet de oprichter, maar in het Interbellum wel dé personificatie van het AMJV was de Amsterdammer Johan (roepnaam: Jo) Eijkman (1892-1945). Over diens gedachtegoed ('het visioen') is nu een lijvig boek verschenen van de hand van Maarten van der Linde, die eerder promoveerde op de geschiedenis van Kerk en Wereld. Van der Linde karakteriseert zijn boek als een biografie, met daarin opgenomen de geschiedenis van de AMJV tot het jaar van Eijkmans dood.

Wat Van der Linde over zijn onderwerp boven water heeft weten te krijgen is imponerend. Zijn werk verdient des te meer respect omdat het vooroorlogse AMJV-archief verloren is gegaan en op het moment van schrijven de voornaamste *dramatis personae* al overleden waren. Het heeft Van der Linde er niet van weerhouden om intensief bronnenonderzoek te verrichten en ook nog eens gesprekken te voeren met meer dan honderd personen. De geschiedenis van de AMJV roept dan ook allerlei boeiende vragen op. Hoe valt te verklaren dat deze organisatie nadrukkelijk uitging van protestants-christelijke idealen, maar zich verzette tegen de meest karakteristieke uitwerking daarvan in het Interbellum, namelijk de verzuiling? Waarom keek de AMJV zoveel positiever tegen lichaamscultuur en sport aan dan de gemiddelde Nederlandse protestant? Zelfs Olympisch zwemkampioen Johnny Weismuller (*Tarzan*) trok zijn baantjes in het zwembad van het AMJV-gebouw aan het Leidse bosje. Zoals de naam al aanduidt was de karaktervorming in het AMJV aanvankelijk voor jonge mannen bedoeld. Toetreding van jonge vrouwen verliep niet zonder strubbelingen. Vanwaar die beperking in een organisatie die zo nadrukkelijk uit was op het doorbreken van hokjesgeest?

Op dergelijke vragen geeft Van der Linde heldere antwoorden, daarbij geholpen door het feit dat weliswaar niet het archief maar wel talrijke publicaties uit de kring van de AMJV bewaard zijn gebleven. Het grote belang van de theologie van Karl Barth komt daarbij duidelijk uit. Merkwaaardig genoeg blijven de contouren van Eijkman zelf aanmerkelijk vager dan die van 'zijn' AMJV. Hoe kwam deze zoon van een liberale docent Engels aan zijn belangstelling voor het protestantisme? Vader Eijkman was nauwelijks kerkelijk of poli-

tiek geïnteresseerd, leefde voor zijn werk en gezin. De zoon deed daarentegen met 17 jaar belijdenis in de hervormde Nieuwe Kerk, om vervolgens theologie te gaan studeren in het 'bezadigd-kritisch orthodoxe' Utrecht. Waar kwamen die opmerkelijke keuzen vandaan? Na het voltooiën van de studie werd Eijkman niet predikant, maar adjunct-directeur van een christelijk jongensinternaat en secretaris voor het jongens- en zomerkampwerk van de kort daarvoor opgerichte AMJV. Hij was en bleef een gelovig mens. Mede onder invloed van de Nederlandse Christen-Studenten Vereniging (NCSV) ontwikkelde hij echter een uitgesproken hekel aan een 'conventioneel' christendom en het daarmee geassocieerde 'onfrisse geteem'. In de kring van NCSV en AMJV was deze ambivalentie jegens het vaderlandse calvinisme niet uitzonderlijk. Maar de meeste leden waren in een traditioneel orthodox-protestants milieu geboren (al dan niet tot hun spijt), terwijl Eijkman dat juist geheel uit eigen vrije wil had opgezocht! Even opvallend is dat uitgerekend hij al in 1940 zo'n duidelijk geluid liet horen tegen de Duitse bezetter. 'Zijn' AMJV had, ondanks nauwe betrokkenheid bij de crisisbestrijding en een uitgesproken belangstelling voor het sociale vraagstuk, altijd zoveel mogelijk vermeden om een politiek standpunt in te nemen. Waarom nu dan wél?

Hier kan de deugd van de bronnenonderzoeker een ondeugd worden. Van der Linde heeft een schat aan gegevens over Eijkman opgedolven. Hij lijkt daar zó in opgegaan te zijn, dat hij de feiten toestaat hun eigen verhaal te vertellen. Juist op cruciale momenten in het leven van een gebio-grafeerde laten die feiten het echter afweten. Dan behoeft de interpretatie van een mensenleven het verlossende woord van de biograaf, die plausibel weet te maken wat in de bronnen niet te vinden is. Het lijkt erop dat Van der Linde in dit opzicht te bescheiden is gebleven. Feitelijke grondigheid vormt de kracht én de zwakte van het betoog. De mens Eijkman blijft schuilgaan achter zijn visioen – wat overigens in overeenstemming is met de titel van het boek. De lezer blijft zitten met de vraag of zó veel gegevens toch niet tot een krachtiger interpretatie hadden kunnen leiden. Laat niemand echter nalaten van dit boek te genieten. Het is tot in de puntjes verzorgd uitgegeven en prachtig geïllustreerd. Er komen opmerkelijke karakteristieken in voor van personen als Hendrik Kraemer en Nico